

A NOSA TERRA

BOLETÍN QUINCENAL

ANO IX - Núm. 208 — 1.º Xeneiro 1925

PRECIOS DE SUSCRIPCION

Na Cruña, mes 40 ctmos; Fora, trimestre, 1'50 pesetas.
América, trimestre, 2 ptas; Coste d' un número 15 céntimos.—Pagos adelantados.

Redacción e Administración RUA REAL 36 — 1.º

A CRUÑA

1925

*Irmans galegos: saudámonos ao entrar nun ano novo:
Saúde*

Irmans galegos: non esquezades que a grandeza da Patria depende de todos. Cada un de nós pode axudar aos outros na grande empresa de laborar pol-o progreso da Terra, que é laborar pol-o propio benestar

Irmans galegos: que o ano que encomenza traia froitos de bendicións. Amen.

A FALA

*Noble e armoniosa
Fala de Breogán,
Fala boa, de fortes
E grandes sin rival;
Ti do celta aos ouvidos
Sempre soando estás
Como soan os pinos
Na costa de Froxan;
Ti nos eidos da Celtia
E c'o tempo serás
Un lábaro sagrado
Que ao trunfo guiaras,
Fala noble, armoniosa
¡Fala de Breogán!*

*Ti sinal misterioso
Dos teus fillos serás,
Que pol-o mundo dispersos
E sin abrigo van,
E a aqueles que foran
N-unha pasada edá
Defensores dos eidos*

*Contra o duro roman
E que ainda cobizan
Da Terra a libértá
N-un pobo noble e forte
Valente axuntarás...
¡O, fala armoniosa,
Fala de Breagán!*

*Serás épica tuba
E forte sin rival
Que chamarás os fillos
Que aló do Miño están,
Os bos fillos de Luso,
Apartados irmans
De nós por un destino
Envexoso e fatal,
Cós robustos acentos
Grandes os chamarás
¡Verbo do gran Camoens,
Fala de Breogán!*

† EDUARDO PONDAL

Ainda unha Historia Universal

Estase publicando, traducida ó castelán, unha nova Historia Universal francesa, crar'está, e titulada: *A Evolución da Humanidade*. Pensábase moitos qu'eso da Historia Universal era cousa do tempo de Laurent e de César Cantu, do tempo romántico: un erro do romantismo, anque mais ben propio do clasicismo. E pensábase que se non farían ja no noso tempo historias universales, coma non foran pra serviren de texto nos Institutos, que ja se sabe q'ro ensino oficial amostra de cote a cencia de hai cen anos.

Mais vel-elí que Mr. Henri Berr, director da *Revue de Synthèse historique*, que sempre encamiñou o seu traballo por aquil camiño, principiou co esta, obra que semella concebida pra pôr o esforzo francés por fronte do esforzo alemán —a guerra no campo das conceicións históricas.

Houbo tamén a obra, mais de novelista que d'historiador, de Mr. Wells; mais ésta de qu'agora falamos é unha obra seria e grande. Tan grande, que somentes a primeira sección leva vinteseis volumes; e tan sería qu'antr' os colaboradores aparecen nomes tan ilustres com'os de Morgan, J. Vendoyes, A Moret, Sylvain Levy, etc., e que cada un dos volumes ha ser de seguro, a juzgar pol-os coñecidos, unha obra de man de mestre.

O qu'en estón estudando arastora, na edición francesa, é o IV: *La Terre et l'évolution humaine*, feito por Lucien Febvre, profesor da Universidade de Strasbony. E casque todo il un alegato contra Ratzel, e aínda non falaréi d'il, porque primeiro compre botar unha ollada en col da tendenza e do sistema da obra inteira.

Eu penso qu'en parte esta obra propónse cecais a consagración centífica de todol-os prejuizos tradicionais dos historiadores.

Ja o di o título: Evolución da Humanidade... Mais, que veu ser a Humanidade? Ja o dixera Goethe, citado por certo ben astergo por Spengler: "A Humanidade? Iso é unha abstracción. Endejamais houbo mais que homes, nin haberá mais que homes". Non discuto eu o concepto religioso de Humanidade —por mais qu'os libros santos din "o género humán"— mais, *humanamente* a Humanidade, ou é unha especie zoológica, ou é un concepto metafísico, unha verba, un *flactus vocis*, senón é mais ben unha figura de retórica mitinesca. No primeiro caso, terá unha evolución biológica, non histórica. No segundo, non é un concepto centífico, non é unha realidade; é un ente de razón, un ente metafísico, unha persoificación abusiva do falar da gente, ergueita a concepto filosófico, mais sen responder a outra realidade que á realidade d'unha especie zoológica.

Non hai evolución histórica da Humanidade, senón dos agrupamentos humans, das razas, dos pobos, das sociedades, das culturas.

O propósito de facer unha historia da Humanidade é o de reducir a unha unidade que non existe nin pode existir mais que nos miolos do historiador contrafeitos pol-os prejuizos metafísicos, de reducir a un vieiro únqco e seguido, a evolución divergente ou independente dos agru-

pamentos sociales —de cote de base étnica e geográfica e ás veces ademais histórica— co-a intención segura de nos levar de novo á idea vella e ja sen creto do progreso indefinido.

D'eiquí qu'o programa da obra estea calculado sobr'o vello e absurdo esquema das catro edades: Antiga, Meia, Moderna e contemporánea, e na primeira leve os tres ciclos consabidos: Oriente, Grecia e Roma; programa dino dun libro de texto dos mais retrasados e rutinarios, d'ises que veñen metendo ideas falsas na mente da mocidade e perpetuando o engano da Historia Universal. Que significa, pergunto eu, eso do Oriente, rúbrica debaixo da que misturan e identifican cousas tan radicalmente divergentes, tan arredadas en todos sentidos unhas das outras, com'a China e a Persia, o Egipto e a India? E aínda, é qu'as culturas asiáticas non foron mais c'unha preparación da cultura grega, e desapareceron despois das conquistas d' Aleixandre? Porque nas historias universales se non volve falar d'eles... E d'onde xurde esa cultura árabe de que nos volven falar na Edade Media? E aínda ond'está a continuidade da cultura greco-romana coa cultura cristiãa da Edade Meia? Ja non quero apelar a Spengler; mais, en troques d'unha continuidade, non é mais ben unha loita de dúas culturas, com'a qu'hoxe s'está bregando na Asia, e mais perto de nós, na Rusia si é qu'a Rusia non é Asia —e na que non sabemos cal rematará por vencer? E si hai loita de culturas —coma todos veñen a recoñecer— a *lei* do progreso ja resulta un pouco comprometida —se non houbera outras razóns contra d'ela— mais, e si saíra vencida na Asia e na Africa, e se cadra tamén o día de mañá na Europa —que ja se vai orientalizando n-algunhas cousas, ou millor dito pseudo-orientalizando— a cultura europea, saíría d'elo ben librada a devandita *lei*? Porque resulta que nós chamamos progreso ó noso, e ós pobos d'outra cultura dicimos d'iles que son regresivos, ou estacionarios. "Chamamos" progreso —din cruelmente Langlois e Seignobes na *Introduction aux études historiques*— a todo cambeo que vai no senso das nosas preferencias". Progreso pros europeos foi chegar ó que chegamos; a idea do progreso non é mais que a idea, pol-o demais ben natural e ben *humana*, anque pouco modesta, da nosa superioridade sobre total-as razas e pobos da terra e tamén sobr'os nosos abós... E crémonos superiores a iles por unha cousa principalmente: pol-as máquinas, que nos dan a ilusión de termos ó noso servicio a natureza inteira.

Dannos esa ilusión, e ademais fannos concebila civilización com'unha loita antr'o home e a natureza como si o home non formara parte da natureza. Velelí un dos coiceitos mais dañosos antr'os qu'intosican a mente occidental. Rabindranath Tagore faino notar moi agudamente n-unha das suas conferencias recollidas no libro *Sadhana*, n-unhas verbas qu'eu glosei hai tempo en *A Aguia* do Porto. Co iste concepto, o home esquece qu'en canto ten corpo —e seu corpo nada pode faguer no mundo— é unha besta antr'as outras bestas de Deus —a Humanidade esquece que é unha especie zoológica—

Este número foi sometido a censura militar

sométese a unha vida artificial qu'acaba por dar co il, na degeneración orgánica e máis na incapacidade criador na incapacidade de coniuual-a civilización, na incapacidade de *progresar*—da que temos diante dos ollos os primeiros síntomas. Pois ben, esta idea falsa da oposición cultura-natura, alenta a cotío na obra que dirixiu Henri Berr.

Ainda mais: estas ideas, millor dito, istes perjuizos da mente oucidental, se non podían soste acéfando a tése de Ratzel. Cumpría faguer a historia teóricamente independente do fautor geográfico, negal-a influencia do meio natural, do chan, do clima, dos productos da terra, do mar, sobr'o home. Porque s'o home está suxeito ô imperativo das condicións geográficas, ô infruxo determinante do meio natural, do ambiente qu'arrodea e do que saca que come, o que viste, é chouza qu'ô cobre, os instrumentos qu'emprega e até os materiás da maquinaria—qu'iba serdo dono da Natureza, do *Amo do Mundo*?

A probar algo o prol da independencia—relativa por si acaso—do nome respeito ô meio natural, vai endereitando o volume composto por Mr. Lucien Febvre. Ja o veremos.

VICENTE RISCO

Ourense-Nadal 1924

AVELAIÑAS

I

Enriba, os carballos y-os gruñeiros misturaban seu ramaxe faguendo toldo rumoroso â corredeira.

Eiqui y-alí, fianchos das silveiras con doas roxas e ramallos das corregolas, pinduraban tremantes, e máis embaixo. entre as crebaduras do sábrago, fentos e coucelos, lobelias e margaridas tapiaban as paredes hastra ehegar â fonteliña. medio atuada entre escambrós e silvardas.

A ola no pousadorio, un brazo â redor d'ela y-outro dándolle voltas ao mandilete, estaba a rapaza escoitando o crego con surrisa tan fresca e caris tan agrexado, que de non ter ollos, encheitos de vágoas, créraee que estaba con pensamento decindo a coñecida cántiga de...

O crego chamóume rosa,
y-eu pronto lle respondín:
d'estas rosas, señor cura,
non llas hai en seu xardín.

II

Atopáronse por casualidá, despóis de doce anos que él estivera fora estudiando a carreira, e ao hacharse alí, na fonte do lugar, onde tantas veces batuxaran de nenos, sentiron ferverlle a chola cos recordos do pasado, e quedáronse embobados, falando de cousas antigas, que, ao vir â recordancia, adquirían unha aloumiñeira meiguice. Veciños. parede por medio, gardaban xuntos o gando, e n-aquelas soedades da serra, n-aquelas saudosas melancolías das tardes invernizas en que xuntos se abrigaban da chuvia baixo o mesmo mantelo, quedara no peito algo así como cariño de irmaus, que máis tarde cicáis se trocaría.

Xuntos iban aos grilos y-âs fiadas y-â torre da eirexa nos días de festa. El guindaba as cereixas da punta das ponlas, pra que ela comese as máis maduras, e regalába-

lle as canivelas dos foguetes, y-os grobos que caían no fólion das romaxes; y-ela, arriscáralle unha camisa que daba xenio, e cos aforros da primeira aluga, mercáralle un canivete; e cando entr'os rapaces do pobo se andaba âs loistas, si él caía debaixo, ela axudábao â dal-a volta.

Cicáis soilo faltaba unha ocasión pra coñecer que o amor xerminaba n-aqueles corazonciños de rapaces, cando o tío d'il, por sacalo de peisano e de forzar na terra, levóuno pra estudar a carreira de crego.

Despois de separados, foi cando coñeceron que un pra outro era todo, pero il, entr'as arideces da carreira que seguía, porque era o úneco medio de sair de probe, y-ela entr'os traballos y-as miserias, separados un do outro, si non esquecerse, volaron ô fondo da yalma como se votan os recordos d'unha persoa querida que xa morreu.

Pero, entón ô toparse alí soilos, n-aquela corredeira que as frores enchían de perfumes, os paxaros, de armonías, as volvoretas, de coores, y-o sol poñente, de rousados esmaimentos, sintiron brincar o curazón, y-os beizos soilo sabían marmuxar un ansioso e meiguiceiro ¿acordaste?...

III

Quedaron calados; ela tremante coma aquela herba que randeaba a bris, y-él sereo, nubrado como aquel traxe que lle envolvía o corpo, cal interpóndose entre él y-o mundo.

Unha parexa de paxariños entróu barulleira e voóu riba dos tréboles dos cómaros, y-entón, ao erguel-a vista e toparse as miradas, comprenderon tarde que a vida e estaba no outro.

Era preciso separarse, y-un adiós, tímido, tristeiro, saíu dos beizos contraidos pol-a dolor.

Unha moza que segaba no lamedal veciño, cantaba con meiguice aquilo de:

Eiqui tês meu curazón,
si me queres matar, podes,
mais como te teño dentro,
si me matas, tamén morres...

e crendo ser débiles, apartáronse bruscamente, sentindo que levaban a morte no peito...

Alá enriba, él voltóu a cabeza e quedóu mirando por úlfema vez aquela muller que houbera feito a felicidadá da sua vida.

Alá no fondo da corredeira destacábase sobre un ceo que o sol poñente tinguía de rousadas coores, cal un caravel xigante.

O vento axitaba o pano roxo do corpo y-as sayas amarelas, somellando aas, y-a ola na cabeza, roxeando co as rayolas de sol â maneira de antenas de ouro, dábanlle â moza a forma indecisa de unha xigantesca avelaiña que rubía pro ceo.

E il sentindo que tamén na sua yalma revoaban as avelaiñas negras da dúbida, pra cair mortas, púxose de xionllos marmurando mentres via fuxir a avelaiña dos seus amores, un resinado Sanctus..., Sanctus... Sanctus...

HERACLIO PEREZ PLACER.

Lea vostede e propague

A NOSA TERRA

Idearium das Irmandades da Fala

Encol do centenario de Camoes

Na miña vida coidei ver cousa mais oca que o agasallo que as xentes de Madri, que se chaman «intelectuales», fixeron á Camoes.

Xa Luis Bello nas columnas de «El Sol» nos dixo que moitos d' eles nin siquiera conoscián o verdadeiro nome do grorioso poema, pois uns dicían *Las Lusíadas* e outros *Las Luisíadas*. Non sabían, pois o que significa *Os Lusíadas*, e, dende logo, na sua vida viron unha sô liñado libro.

Enxergáronse discursos na Biblioteca Nacional, na Universidade, na Sociedad xeográfica, No Museo de pinturas. etc., A calquera chama a tención o desconocimento da figura do poeta, o ambiente literario do seu tempo, e a verdadeira representación que *Os Lusíadas* teñen na literatura galaico-portuguesa.

¿Iñoraban os panexeristas castelans* que en Galicia vive o verbo de Camoes, falado aínda por cerca de dous millós d' habitantes? ¿Non lembraban os groriosos poetas galegos Pondal, Curros Enríquez, Añón e outros que n-ese mesmo verbo fixeron inmortal a literatura hispánica de Galicia? ¿Por qué calaron que o mais grande poeta épico dos tempos modernos era descendente d' unha nobre familia galega, que aló pol-o ano de 1370 deixou as terras artábricas da Cruña para servir ao señor don Fernando contra do rei don Enrique de Castela?

Boa ocasión tiveron, abofé, para facer un traballo, que ao mesmo tempo que empoleirase á Portugal, fose un agasallo xustificadísimo para esta nai Galicia, da que Herculano ten dito que foi á que lles donou «povoação e lingoa», e que entre o Miño e o Mondego non hai quizais unha aldea cuio nome non sexa a repetición de outro xa existente na vella Galletia. Mais non souperon aproveitala. As cousas siguen sendo como eran aínda que aqueles intelectuales *baduasen* d' aquel xeito, tan disconforme co'a realidade histórica.

Euxenio de Castro pode decir se o agasallo de Madri tivo semellanza coa emoción que os galegos demostramos pol-o gran épico lusitan, na cerimonia da nosa Academia.

Naturalmente: comulgábase a enxebreza do mesmo verbo nativo.

Tamen falou de Camoes un señor chamado Goicochea, que teño entendido é un madriño que foi diputado cunheiro por un distrito de Lugo.

Pois o tal señor, según os xornaes cruñeses, dixo cousas estupendas. Ou lle faltou a memoria, ou ten enmendada a historia d' España.

A célebre proclama que lord Wellington dirixeu aos galegos, con motivo da batalla de San Marcial (31 de Agosto de 1813), en que o cuarto exército galego cubreuse de gloria, e onde dicía que os españoles «debían imitar a los inimitables gellegos», aplicouna aos portugueses. En verdade, que os nosos irmans d'alén o Miño non percisan de grorias falsas militares, pois teñen moitas verdadeiras. E aínda que de tal xeito se falsee a historia, esa batalla será sempre unha gloria de Galicia, que n-aqueles días, despois de liberar os seus fogares, soupo tamén vertel-o seu sangue pol-as liberdades dos demais.

Señor Goicochea, o xeneral Don Manuel Freire de Andrade non era portugués. Era da mesma Cruña, aínda que á vosté non lle pareza ben.

***

As grorias pretéritas non son outra cousa que os pergameos da raza. Eles nos donan azos para cobizar unha esperanza d'engrandecimento no futuro.

Teodosio, Prisciliano, Viriato o régulo, Xelmírez Feijóo, Sarmiento da Gamboa, Os Nodales, e tantos outros galegos que en todol-os ordes da actividade humana acadaron gloria para a terra que os veu nacer, son o testimonio das posibilidades da raza. Nos sabemos que Camoes era noso, que o seu libro é un monumento da nosa literatura. O bon senso dinos que Colón era Pontevedrés, que non podía ser outra cousa tendo en conta os detalles que cingue no descubrimento da América!

¡Boh! que baduen canto queiran, Leonardo Coimbra xa lles deu nos cotelos. Foi golpe de mestre.

ASIEUMEDRE

LAR

Leva publicados os seguintes números: **A MIÑA MULLER** por Wenceslao Fernández Flórez **O ANARQUISTA** por Leandro Pita Romero. Publicará no próximo sábado 3 de Xaneiro

O PASTOR DE D.ª SILVIA

novela orixinal e inédita de

Aurelio Ribalta

e o sábado 17 aparecerá

NAICIÑA

novela inédita por

Leandro Carré

30 céntimos

Pedidos ao administrador de **LAR**
Real, 36 - 1.º **A CRUNA**

SUSCRIPCIÓN a 6 números na Península
e África 1'60

O marxe d'unha discusión O "Anarquista" de Leandro Pita Romero

Eu sempre fun partidario dos sports, o football tenme acarreado serios disgustos na miña xuventude pol-o desgaste rápido das botas, e o aumento automático da conta do zapateiro. Pero sempre sufrin, estes percances traducidos a veces en Masaxe de taray, coa firmeza de un Estoi-co. Eu sacrificábame pol-os colores do meu club.

Pero agora, o foot vaise convertindo en *algo trascendental*. E a min amolanme os *alogs transcendentales*. Percisamente. Eu xugaba ô foot-ball, porque facíame olvidar, á fórmula do binomio de Neroton e o cuadrado da suma de dous números, que según afirmaban unhos señores moi serios, son cousas de moita transcendencia.

As rivalidades e a amizade entre os pobos, se mide agora pol-os partidos de foot-ball. Mais importancia ten actualmente o intertroque footballístico que o cultural. Os redactores esportivos foron inventando verbas e mais verbas e pra chegar a enxerguer no presente unha revista de foot-ball, hay que poseer unha serie de fórmulas mais complicadas que as da Nomenclatura química.

O caso que me inspira todas estas lumiosas reflexiós, consisteu en que un señor quere romperlle a un xugador o bautismo gallego e bautízalo de novo en Inglaterra. O padriño expuxo a idea. Un protestante reclamou. O padriño agüiu.

O padriño o señor —Thedy entre outros razóns, alzaba como defensa que o bautizo era condicional. E decir; somentes pr'o football o afillado chamaríase Baby; no comercio, na industria, conservaríase o seu verdadeiro nome.

Eu quixera conseguir que por convencimento o Sr. Thedy renunciase á sua idea.

Comenzarei chamandolle a atención sobre a imprudencia do alcume. Baby quer decir traducido ô galego, *Neno de teta*, E un *nenno de teta* xogando ao fútbol faría que éste perdera o calificativo de *viril deporte*. A parte de que podría ocasionar unha intervención gubernativa—Malas linguas din que non se fixou no significado sinon na terminación eny — E as finais eny — Baby, Thedy — fanlle perder o sentido.

As demais afirmaciós carecen de exactitude. Debense usar o mesmo nome no football que no comercio. E así pódese acreditar o mesmo tempo un centro — dianteiro e un comercio de mercería. D'outro xeito condenariase ô interfecto a unha labor atafegante. De pantalón corto acreditaríase o nome de Baby - e do pantalón largo o seu nome verdadeiro.

A min Sr. Thedy, pasoume con vosté esto; quixen saber quen era o Sr. Thedy. E ninguén soupo dar-me razón. Uns coidan que vosté é un inglés lexítimo. Outros coincidiron en que vosté chamabase Teodoro pero deronme apelativos distintos. Algún en fin dixome que vosté era un dos socios da casa Pompoft y Thedy...

Pero esto que non ten importancia por que se trataba somentes de satisfacer a miña curiosidade, sería verdadeiramente catastrófico si eu o buscara para entregarlle cincuenta mil pesos.

***

Celebraría moito ver na Irmandade da Fala o Sr. Thedy. Pero o amigo que me da esta nova debeu sufrir un erro. Donde el querrá ingresar na Irmandade da Fala... inglesa.

F. ABELAIRA

Así titúlase o segundo número de «Lar» que apareceu o día 20. Se grande foi o éxito conquistado no primeiro número non o é menos n'esta segunda publicación. O nome de Leandro Pita tan conosciudo a admirado nas letras galegas é unha garantía para todo canto salla da sua brillante pruma de notabilismo literato.

Conocidísimo é na sua labor de periodista e cronista que o ten acreditado como un dos mellores é mais exuaditos escritores galegos.

Na novela era inédito e certamente que a primeira que nos coñecemos d'él, «O Anarquista» ven a darlle un novo título merescidísimo e indiscutible. O de ser un novelista formidabile. Poucos como Pita Romero merescen cantos adxetivos se lle queiran adicar ao falar da sua obra literaria xa que poucas veces con tanto acerto poden ser aplicadas.

«O Anarquista» é unha novela que ten un argumento orixinalísimo e inconfundible que non pode ter semellanza con ningún outro. Está escrita d'un xeito admirabile que fai crecer, pol-o argumento e pol-a sua galanura, o intrés de cantos d'én comenzo á lectura de tan preciosa obríña. «O Anarquista» ten emoción, beleza, grandeza de pensamento e ademais por se o dito fose pouco, desenrólase n'un ambiente interesantísimo e ben estudado do noso agro galego. En suma unha obra mais e das mellores froito da literatura maxistral, maestra do querido Leandro Pita Romero que tan novo ainda goza xa d'unha fama innegable de escritor grande e de mestre de periodistas.

A nosa embora cordialísima ao admirado Leandro Pita que facemos extensiva aos editores de «Lar» que nos comenzos da sua obra nos deron xa duas grandes probas do que pretenden facer. Esta obra de Pita Romero e a derradeira de Fernández Flórez. No próximo número publicarán outra novela do mestre Ribalta que como sua ten de ser inmillorable. A ésta seguirán outros pol-o xeito que farán que «Lar» teña que ser mercado por todol-os galegos habendo ademais a facilidade enorme do pouco prezo que costa. Por outra parte cantos nos interesamos pol-as nosas cousas propias temos a obriga de axudar e contribuir a esta obra patriótica e fundamente galega que meresce e ten dereito a ser alentada por todos xa que como obra enaltecedora de Galicia a todos nos toca moi de cerca.

IDILIO GALLEGO

Namoro - Balada y Muñeira - Rafael Franco

O Director da Banda de Música do Balneario de Mondariz, D. Rafael Franco, enviounos galantemente adicado, un exemprar d' unha fermosa composición musical de que é autor.

Inspirad sima e de gran sabor galego, esta balada, que ten letra do noso gran Cabanillas, seguramente será moi ben acollida pol-os moitos aficionados a este xénero de música tan da Terra e que pol-o mesmo nos produx esa emoción íntima das cousas propias.

Agradecemos ao Sr. Franco o envío de tan inspirada páxina musical.

O CREGO TRISTE

D. Manuel Quintela, ecónomo de San Payo d'Alén, despois de misar, saíu dar unhas voltas pol-a horta sen xiquer se lembrar do almorzo. Aproveitando unha escampa n-aquela ceda inverniá outoniza, alancaba pensatibre pol-os carreiros enlamados antr-os terreos de berzaz e os parrales xa coáseque espidos. Longas rayolas de sol bicaban as laxes molladas da eira; as pitas esgarabellaban ledamente na herba mol; da porta cuartelada da bodega saía un bafo quente das cubas cheias... Logo, ringleiras de nubens, bandullos esfarrapados de neveiras asombraron o val estreito, os outeirales veciños, o lombo da serra azul que s'albiscaba car'o norte, descontra Loureiro, Nubens non tan mouroas, nevoziras menos abafantes que as mágoas que enchían o espírito do crego.

Era un home sinxelo co-a esgrevia psicoloxía d'un canteiro guiada pol-a letra dogmática dos textos interpretados de maneira simple, única: un Deus, un pobo e un exército de Deus. un demo, un pobo e un fato de demos (masós, liberales) loitando peito a peito pol-a vontade de Deus, que podendo facer cinza aos que negaban o poder de sua Eirexa, contentábase con deixar a gloria do trunfo aos seus terrenos defensores. Mais canto fallaba. A vitoria, in que segura, facíase longa e traballosa. Unha carta chegada na noite deixara no corazón do preste unha noxenta acedume,

«Fan falla cartos» esquirbia o vello guerrilleiro «é preciso armar as partidas, mercar municións, pagar as pousadas. A xente galega non ten a fé dos cristianos vellos de Navarra ou das provincias... Val máis unha abada d'onzas que un fato de voluntarios». E o crego que por mor dos pais velliños non quixera ir á faución —coma fixera Vilela, Rañestres, Formigreiro, seus bos condiscípulos— debanaba os miolos pra ver onde precurar as limpas pezas d'ouro...

Debruzado na mesa lembraba os cativos cartiños rabuñados d'eiqué e d'aí, mandados de segredo por homes de confianza ao excaustado de Corneira, Valente macabeo de Cristo ¡Nos seus bravos cumes logo alumearía a lapa ardente do exército galego da Fé. Xa estaban fartos d'aquelas partidíñas soltas, cedo desfeitas pola Milicia Nacional. Non tería o triste crego parte no esforzo supremo que se porparaba?

Nos istantes de esmorecemento miraba pra imaxen pendurada riba da librería, mais agora os ollos pechados do Cristo morredizo non lle deron espranzas nin alentos.

Pasaba a mañá cando pol-as once chegou un propio baixo o trebón desfeito. Morrera a señorita de Guntín e mandaban chamar ó ecónomo pra o enterro. Unhas letras apurábano pra que non faltase.

O seguinte día, o ecónomo, indo pra Guntín na mañá de xiada, lembrábase debilmente no medio da preocupación da figura esmaciada d'aquela señorita loira, a mais rica de Troncoso, que morría facía xa meses queimada pol-a cinza ardente da calentura.

Na capela do pazo cantouse o funeral longo, prolixo, maxestoso. Baixo a comprida cúpula dazoitesca, frente ó altar cheio d'alegría barroca, a mortíña parecía unha nena alumiada pol os grandes cirios marelos. Fidalgos de montecristo, señoras envoltas en antigas blondas enchían a tribunia e o presbiterio, apenas quedaba lugar pro fato de caseiros e rendeiros que s'espallaba respetoso pol-o sen-

sentimento tráxico d'unha morte ceda que fería no cume do señorío e da mocedad. No *Días iree* fixose un marmullo respeitoso: o señor bispo —un velliño fino i-enruga-do— chegou na sua litera e axoellouse á carón do altar.

A delor aposentouse impracabre nas salas do pazo. Soilo o bispo e algús fidalgos pasaron cos pais a primeira eterna tarde de ausencia. Os cregos comeron na reoura: vellos fortes, brancos de cabelos e de ollar valente, creguños novos, inda pouco afeitos ás cousas da vida. Soilo nos postres desbotáronse as linguas sobre a grandeza do enterro, o probrema da herencia das fartas riquezas da casa de Guntín, sen herdeiros direitos, a estrana vontade da señora que mandou enterrar a rapaza coas mais ricas xoias familiares, coma si fixera seu casamento co impracabre esquelete...

O ecónomo d'Alén sufríu toda a tarde unha tentación temerosa. Os seus pensamentos —ao igual de coasque todol-os compañeiros— estaban na calristada. Foi ó principio un lostrego logo apagado; foi pouco a poucocomo un tronizador traballando no cerne d'un arbre san. Xa era en trada a noite; non se podía volver á parroquia na escuridá impracabre. Con legría acetou a hospitalidade do crego de Guntín. Dixérase que se entenderon sen se estreveren a falare As horas da noite foron convertindo en necesidade pronta a tentación surdida no curazón do crego. Antes da cena colléu ó abade e levándoo ao fondo da fría sala, alí xunta da ventana, frente a noite negra, falou en verbas quentes da guerra santa, e acabou:

—Señor abade: quero facer oración na capela do pazo. Non poderéi durmir hoxe. Qu'as meditaciós d'un sacerdote indino sigan de lonxe a almiña que xa goza de Deus...

No silencio imponente da noite aldeán, a figura larga do ecónomo entróu na capela. A lámpara tremaba orrincando lostregos d'ouro ao altar, facendo unha danza de sombras nas parés. Rezou axoellado nas grades. Logo .....

Cando cerróu a porta creu que s'abrían as entradas do inferno. Hastra os cas calabán.

O medo axigántase despois do feito. Deixóu a palanqueta na cuadra aparellando o faco, horas antes de romper o día, saíu pra Alén levando un bulto que lle queimaba as maus.

Xa no seu cuartiño de ecónomo non s'estrevéu á mirar pro Cristo. Deitou na cama os pendentes, o collar, as pulseiras, o rosario, o aderezo todas obras finas d'arte compostelán. Por primeira vez sentía desfeito o seu espírito sinxelo e sistemático. Apenas se lembraba da guerra santa de Deus contra Satán.

Na primaveira acendeuse a loita con nova forza. Mais o ecónomo de San Payo d'Alén parecíalle que a sua conciencia botada ao lume, morrera na guerra antre irmans. E toda a sua vida pasou triste e calado, en parroquias montesías, fuxindo hastra do trato cos compañeiros. Era mais triste que os alciprestes do adro. Nunca puido esquencer o frío de neve da mortíña, a mirada sen luz dos ollos abertos no momento bestial de ll'arrincar os pendente, o ecoar da lousa, ao caer pra sempre sobr'a rapaza privada dos derradeiros mimos da nai.

CANTIGAS DE VELLAS EN POUCAS VERBAS

I

Revelaron os galos a o día
A rend'o piorno n'un craro luar,
Espallou n'as augas unha letanía
E fíos d'as tellas pasou de vagar
O gato d'a vella doña Estafaldía.

Rancia señoría
que se espiolla a o lar
E aparenta a o día
No balcón o fiar.

Rancia señoría que tapa os buratos
D'o estrado c'os foros comestos d'os ratos,
Rancia señoría de maravedí,
Dentes de can vello, halda d'organdí.

II

¿Qué foi d'a velliña Marica Pepiña
Qu'andaba n'a casa dende bigardona?
¿Qué foi d'a galiña moñuda que tiña?
¡Ay, levaba os pitos como unha infanzonal!

III

Como son tan vellas ama e mangoleta
Toman augas d'herbas crebadas n'o lar,
Levan polainiños feitos de calceta;
Como son tan vellas hanse de cuidar.

IV

O leite d'a vaca mercan os veciños:
Un rapás mais novo que se doe d'o peito,
A y-ama do crego para sus touciños
E a moza pra un vello que lle escofa o leito.
Pra vender o leite d'a vaca marela
Elas toman solo augas de malvela.

V

Toma as suas augas doña Estefaldía,
Toda entre refaixos sentada n'a cama,
Sopla a mangoleta n'a lereira fría,
E inflando as fazulas levanta unha flama,
A galiña canta baixo d'o balcón
Doña Estefaldía salta n'o alfombrín,
Sai e mangoleta batindo o portón
E o galo moceiro canta paladín.

VI

¿Qué foi d'a poedora galiña moñuda.
Das calzas lilailas e tan repoludas?
¿Qué foi d'a velliña Marica Pepiña?
¿Qué foi d'a fidalga tan magra e tan galga?
Morreu a galiña a os dentes d'a marta
Morreu a fidalga d'a augas quentes farta.
A mangoleteira
Fuou n'a lareira.

VII

O trasno as vexigas estoupou n'as vellas,
Fai a ronda o gato pol-o fia d'as tellas,
E camiña o tempo facendo sua rua,
Por arcos de sol, por arcos de lua.

RAMÓN DEL VALLE-INCLÁN.

O Sr. Goicoechea dixolle ao xeneral portugués Pereira Bustos ao lle ser concedida pol-o goberno hespañol a gran cruz do mérito militar, que aquel acto lembráballe unha páxina groriosa do exército portugués en San Marcial, durante as postrimerías da invasión francesa, onde lord Wellington vendo combatir â lexión portuguesa, dixo na sua famosa proclama de 4 de Setembro de 1813 «que cada soldado merecía mellor que él o bastón de mariscal.»

Parecenos ben que o Sr. Goicoechea gabase o exército portugués e tratara de afagar ao xeneral Pereira

O que non nos parece ben é que o Sr. Goicoechea por facer una frase falsease a historia.

Porque nós lembramos que a célebre proclama de «Españoles adicádevos a imitar aos inimitables GALLEGOS. Distinguidos sean hasta o fin dos séculos por ter chegado a á onde ninguén chegou».

A proclama cita os galegos, non os portugueses,

Inda que poida que o Sr. Goicoechea non scipa distinguir, considerándonos como irmans que somos uns e outros.

**

Lerroux, según propia decraración, está disposto, cando governe, a conceder a autonomía á Cataluña.

Supoñemos que, por mais que outras rexiós, entre as que se encontra Galicia, tamén a pidan, co éstas non conta porque lle non preocupan tanto como Cataluña.

Mais —decimos nós— ¿é coida o Sr. Lerroux que vai gobernar en Hespaña?

¡Parécenos que inda están verdes!

**

Estes días pasados recrudeseuse o andacio dos petitorios.

A comedia de Benavente *Los malhechores del bien* debíase representar en todol-os teatros.

LECTURAS

Contos para crianças—Branca López Edición Marianos—Porto

O noso estimado amigo Carlos de Passos, notabre escritor portugués con quen sostemos amistosa correspondencia, e que se interesa moito por canto significa vida galega, presentounos co envío d'aquel belo libro de contos para as crianças que contén cinco narraciós fermosas e nteresantes, alghuna, como a de «A miseria e a Morte» é un conto popular do Algarve que tamén anda pol-a nosa terra en boca do pobo, así como tamén «O Astucioso», se ben éste con algunhas variantes.

A señora doña Blanca López revélase neste libro como unha grande conocedora da maneira de interesar aos nenos coas suas narraciós sinxelas, propias para os pequenos, inda que tamén os que xa pasamos da infancia atopamos tamén belezas nos seus contos belamente relatados.

Agradecemos ao amigo Carlos de Passos a sua atención.

A SALVACIÓN DE ESPAÑA

Dende que teño uso de razón e comencéi a me preocupar con intrés cada día mais vivo da situación da nosa idolatrada Hespaña, a cotío ouvín milleiros de veces, e en todol-os beizos esta frase, que para min xá é frase feita: ¡A salvación de Hespaña! Ouvínlla aos políticos do *viejo régimen* pronunciada dende o poder, aos do mesmo *régimen* cando non gobernaban, aos partidos da oposición e ademais a cada cidadán hespañol cando no café discutimos, sempre con exaltado entusiasmo patriótico, a política e a vida hespañolas.

Confeso francamente que me molesta moitísimo ouvir tal cousa. A min que, fora modestia, son un espírito d'unha exquisita e sensitiva emoción patriótica, tenme que molestar a referida frase por moitas razóns que exporéi.

Esa frase pronunciada tan a miúdo, e dende fai tanto tempo, encerra ao meu xeito de ver un pesimismo grande que non pode estar d'acordo co meu enorme outimismo cando se trata de cousas que atañen tan de perto á nosa Patria. En esto do patriotismo cada ún tén o seu conceito formado pero eu non ademito medios termos. Ou se é patriota de certo, demostrándoo en todo momento, como eu fago, ou onde non, os que non sintan tan intensamente ese amor sin igual, fican incapacitados para falar de nada que con él teña relación.

Porque; imos a contas: ¿E que Hespaña está necesitada de salvación? ¿Qué lle sucede para que a cada momento se fale de que hai que a salvar? Eu non vexo nada por ningures que indique a necesidade de poñernos todos a laborar n'esa tarefa para min compretamente imaxinaria. Dende o tempo que fai que se véu prodigando a eito esta frase e resultando que despois dos anos mil aínda se emprega hoxe co'a mesma devoción, non digo nada onde estaría agora Hespaña se tivera fundamento a frase. Non existiría hoxe se fose certo que dende fai moitos lustros

andaba a percisar de salvación. A existencia actual de Hespaña, con unha vida que se pode comparar con calquer país dos máis civilizados e grandes do globo terráqueo, din ven craramente que aquilo da salvación é todo fantasía; unha fantasía moi hespañola pero tamén mo pouco beneficiosa para a Madre Patria.

O que estráname moitísimo é que os gobernantes actuás que según eles din, e todos participamos da mesma creencia con indiscutible fundamento, están facéndoo como se non fixo nunca, falen tamén da savación de Hespaña. Me non exprico esto, e supoño que a única explicación que ten é a de que eles tamén están influenciados pol-o ambiente e pol-o costume de empregar anque non veña a conto, a manida e pouco patriótica frase *a salvación de Hespaña*.

E hai que fuxir d'eso. Hespaña non percisa salvación porque nada ten de que se salvar e hoxe menos que nunca que estamos gobernados pol-a casta mais honrada, capacitada e patriótica do país. A súa situación é inmello-rable, pasmo de todol-os países. Se Hespaña non gozara d'unha situación privilexiada ¿podería soste unha obra colonizadora tan exemprar e costosa como a que está realizando en Africa? E outras obras suas que non vou a expoñer aquí pero que abonen perfectamente a miña opinión. Coido que se debería facer algo no senso de non permitir que se empreguen ésta e outras frases pol-o xeito. A ver cando os cidadans hespañoles se convencen definitivamente de que Hespaña é moi grande. Eu xá o estou fai tempo. Empregando unha frase moi ax citada aquí e moi de actualidade poderíamos decir que Hespaña é o hacha dos países europeos.

Esta é a opinión modesta d'un cidadán hespañol, a moita honra, que a bon patriota non lle ten medo a ningún e que se chama, para servir a vostedes,

VICTOR CASAS.

TEATRO GALEGO

Estreno d'unha zarzuela

En Santiago estrenouse con grande aprauso unha nova zarzuela galèga con letra dos escritores d'Arousa señores Rey Pose e J. Buhigas, e música do mestre Del Río.

A obra, que foi posta en escena pol-o coro «Cántigas e Agarimos», titúlase «A Lenda de Monte Longo», e moitos dos números musicas tiveron que ser repetidos a petición do público, constituindo a representación un sonado triunfo.

Vemos con verdadeira satisfacción, como os coros rexionales van comprendendo cal é a súa verdadeira labor, encamiñando os seus esforzos á crear un arte propio e grande.

«A Lenda de Monte Longo» será representada tamén n'outras vilas galegas, e agardamos á vela na Cruña para

falar d'ela con toda extensión que seu d'úvida merez esta obra lirica do noso teatro; no entanto felicitamos aos seus autores.

O NOSO FOLLETIN

Comenzamos hoxe a publicar en forma de folletín encuadernabre a interesantísima conferencia pronunciada pol-o noso distinto e culto colaborador Fermín Bouza Brey, no Seminario de Estudos Galegos de Santiago.

Logo d'este publicaremos outros traballos que temos preparados. Coidamos con elo facer algo que será de agrado dos nosos lectores ao mesmo tempo que recoller nas nosas páxinas estos traballos de divulgación que tanto importan ás nosa letras.

Festas galegas

Agrupación coral galega "Saudade"

Como tiñamos falado no derradeiro número, os días 10, 11 e 14 do pasado presentouse ao público esta notabilísima agrupación coruñesa.

O éisito conquirido foi superior aos augurios que se tiñan feito.

"Saudade" é algo que non ten comparación nen seméllase en Galicia. A súa presentación, o seu modo de dicir, o variadísimo e orixinal programa, a variedade nos traxes e en xeneral todo o conxunto que constituíu o programa dos festivás, chamou poderosamente a atención do público que axiña decatouse de que estaba diante de algo completamente novo e orixinal.

Asistindo á representación tiramos a conclusión agradabilísima de que ao fin xá apareceu a iniciación da labor que os coros galegos teñen a obriga de realizar.

"Saudade" fuxe da monotonía dos demais coros e inicia unha nova fase pol-a que todos débense orientar para facer unha labor de arte grande, culto, fino, abandoando por completo, os moldes vellos, rutinarios e sobradamente manidos.

Conta con un fato de señoritas e rapaces que aínda non habendo entre eles grandes voces fan un conxunto disciplinado e armónico realmente admirable. O programa desenrolado nos festivás foi o seguinte:

1.º Alborada no día da festa, letra de Leandro Carré e música do director Mauricio Farto con acompañamento de orquesta. Ao erguerse o pano aparece a escena simulando un amanecer e óucese ao lonxe un alalá divinamente cantado pol-o solista Xuan Estrada.

Entra o coro cantando a alborada e hai unha romanza que canta o barítono solista Estrada que foi aclamado con entusiasmo. Baixa o pano e seguidamente aparece unha palillada en Camariñas. A escena preciosamente composta pol-as rapazas palillando e van chegando os mozos cantando as rapazas e despois todo o coro unhas camariñanas preciosas, Todo isto acompañado da orquesta.

2.º Preséntase o coro d'un xeito completamente novo en Galicia que nos fai lembrar os admirables Coros Ukranianos. N'unha sala de concerto magnífica, pintada por Camilo Díaz aparece o coro facendo un artístico conxunto pol-a colocación e pol-a variedade dos traxes e canta "Alalá de Chantada" axeitado por Farto; "Adios meu nenño" de Adalid; "Meus pensamentos cal voás todos" do inspirado músico señor Garaizábal con letra de Rosalía Castro, feito para o coro. Unha formidabile peza musical que colleitou moitos e merecidos aprausos e "Tristuras" de Gayoso. Estas obras son cantadas a catro voces é d'un xeito irrepochabre.

3.º "A Espadela" letra e escenificación de Carré e música de Farto. Aparecen as rapazas espadelando baixo un alpendre e logo de cantar soias van chegando os mozos e xá todos en escena hai baile, desafío e diversos cantos hasta o final en que o gran baixo Venancio Deus canta un trozo delicadísimo en que aconsella aos rapaces váianse para as súas casas denantes que chegase a noite e poidanse atopar co'a Santa Compañía. Salen todos

cantando unha foliada acompañados pol-o Gaiteiro. E romata o festival. Esta parte é tamén acompañada pol-a orquesta.

Durante o transcurso do programa distinguíronse notablemente os solistas señorita Amalia Pena, Venancio Deus, Xuan Estrada e Esparza. Todos eles foron apraudidísimos. O público entregouse de cheo dende o primeiro momento e prodigou grandes ovacións en todol-os números do programa. A gran cantidade de xente que concurriu aos festivás, hasta o punto de se rematar as localidades, saíu satisfeitísima da labor da agrupación que como xá dixemos colleitou un éxito formidabile. Toda a prensa falou calurosamente da forma orixinal e nova de presentarse e o ben matizados que teñen total-as partes executadas. Para a primeira e terceira parte pintou uhas fermosas decoracións o reputado escenógrafo señor Souza.

Estamos realmente satisfeitos da labor realizada por "Saudade" que na súa primeira aparición nos presenta algo moi bon e moi grande dando un carácter mais elevado e artístico á labor dos coros galegos.

Por todo elo merecén a nosa entusiasta felicitación e aprausos os directores artísticos, os entusiastas rapaces e a xunta directiva na que figuran varios irmans nosos, que souperon dan unha orientación nova e acertada á notabilísima agrupación.

Ao comenzo do festival o segredario da agrupación noso irmán Víctor Casas deu lectura ás seguintes cuartillas de presentación orixinales do notabre escritor galeguista señor Villar Ponte.

Din así:

Miñas donas, meus señores:

A verba "saudade" tan eufónica e tan nosa e da terra irmá portuguesa é a que leva coma nome a xuntanza artística que hoxe se presenta diante de vós pra conquistar os primeiros aprausos da capital da Galiza.

A verba "saudade" quer dicire lembranza e esperanza. E acugulados de lembranzas e eapranzas nos mostramos ao culto público crñés na data de hoxe.

¡Son as lembranzas da musa da Terra, frolecida en cántigas de fondo lirismo nas que, ás veces, pon risadas de cristal a socarronería da Raza, como aquelas trazadas pol-a bris velaiña, roubadora do recendo das herbas meigas dos nosos eidos, no espello escintilante dos lagos!

¡Son as esperanzas de horas mellores nas que, ponoso esforzo, pol-a nosa fé, e pol-o noso entusiasmo patriótico, a musa da Terra —cantareira e rítmica— acabe trocando-se en valor universal parello dos meirandes valores musicas do mundo, pra afirmación eviterna da inconfundible personalidade galega!

Triste é que vaian dar ao mare, cobregueando por terras irmás, sin fecundal-as, pol-a torpeza do home, aqueles rios que poideran ser fautores de fartura; triste que se perdan na montana, galgando e catiplinando pol-os penedos con estrondo rexo e barudo—como cabalos de branca crin, de choutar xigantesco, que envexarian as Walkyrias nórdicas, envoltos n'unha nube d'escumas, — as fervenzas soberbias e as cadoiras bruadoras, que outros pobos sabios acertarian a xunguiren á carroza do progreso; pro mais triste aínda que o noso profundo e ancestral lirismo, orvallo do espírito, peneirado a través do séculos, feito verso e armoñía nas doces verbas da fala que acariñan e aloumiñan con arrulos de rula, non logre o aproveitamento perciso pra que a Galiza sexa o que a Deus

lle plugo que a Galiza fose. Que Deus déunos a orixinalidade mais esquisita e nós andamos e desdeñala. Non queremos ollarnos no espello do noso rico folk-lore, onde toda a paisaxe da tradición se refrexa tremelante e vida, cando solo así nos veríamos como somos: retratados fielmente no noso fondo natural; conecendo con toda pureza o noso limpo e puro valor etnográfico.

¡Non esquezamos que a cantiga popular é a reintegradora da conciencia da raza, según o xuício de Menéndez e Pelayo; o espírito da Natureza, deslilado no espírito dos homes consustancializados pol-a acción do tempo con esa mesma Natureza que os modelou á súa imaxe e semellanza, dándolles virtude de orixinalidade e d'espontaneidade, capaz de se transmitir por herdo!

Pol-a poesía do pobo, Rosalía, a santa e divina Rosalía, chegou a facer a súa, maravillosa, que foi xermolo d'un inequiescente rexurdimento. Pol-as cántigas do pobo chegaremos nós a crear a música culta, de pulos eternas, que sexa a xeito de burato ou abrente azul no branco veo das mestas brétemas. Pol-os costumes de pobo, que no consuetudinario se refrexa, mostrándonos a vía aría, aberta por xentes da nosa raza, chegarán outros a conseguiren o xermolar vizoso da verdadeira sociedade ga'ega do porvire... Un pobo de tradicións que as esquece non pode progresar; que a tradición é a nai do progreso, e o progreso sin tradición somentes é mimetismo.

Lembranza e esperanza; iso é a saudade. E a lembranza e a esperanza, xa vedes que fecundan a nosa xuntanza que leva aquel nome.

A condesa de Pardo Bazán nun notable discurso que dixera en Lugo, vai xa pra moitos anos, layábase de que a nosa Terra tan rica en cántigas populares non tivera aínda un compositor xenial capaz de levar aopentágrama obras de verdadeira transcendencia. Pro confiaba emporiso que o compositor arelado tería de xurdir mais cedo ou mais tarde. E certo é que a Galiza, berce da primeira música peninsular, según probaron os eruditos, non poseue deica agora senon algúns rapsodas notables e algúns melodistas de mérito. O equivalente d'unha Rosalía no verso: d'un Castelao no humorismo; d'un Asorey na escultura, aínda non'o tivemos na música. Montes escomenzaba a selo, coma Adalid, pro circunstancias de lugar e tempo, murcharon en frol os seus tencionamentos, igoal que murcharon tamén en parte os do insine Baldomir.

E isto a pesar de musicalidades soberán e omnipresente d'este meigo país, onde todo canta, latexa e se resolve en tonalidas armoñiosas; onde as divinas sinfonías do verde, espellantes nas adormecidas rias d'ensoño e avaloradas pol-as pingotas sutís do orvallo, que son agua, ceo e lus, según a frase do Teixeira Pascoaes, pol-o murmullo cristaiño dos regachos e as notas graves dos ascéticos piñeiros fugadores e das cadoiras escumosas e rotundas, forxan a rica e varía alma lírica que caracterizan o noso ser colectivo ao longo dos tempos...

E ben que agardemos, d'acordo c'o dito pol-a Pardo Bazán, o advenimento do grande compositor que, despois de chuchar como abella traballadora o celme dos zumos xugosos de total-as froles silvestres do noso folk-lore, que os coros van colleitando por vales, mnntanas e marifias, troque aquél, dentro dos canuteiros d'entena do péntagrama, no docísimo mel d'ouro d'un lirismo cultivado e requintado.

Pro non sería cousa d'un agardar inactivo, ¡xa que os tempos son chegados!; tería de ser cousa d'agardare tentando canto poida tentarse con tal ouxeto. Pra iso nasce esta nova xuntanza artística que se chama "Saudade", que si conta c'o voso agarimo, chegará a moi lonxe pra ben da Terra e da arte e a cultura da Terra.

Disimulade a nosa imperfeición. Nada nasce perfecto. Primeiro é o botón que a frol. Antes é a frol que o froito.

Miñas doñas, meus señores: ¡Todo e todos pr'á nosa Terra!

DIXEN

Cántigas da Terra

Celebróu outro festival o día 17 estando o teatro abarrotado.

Cantou con bastante xusteza e afinación varias obras xa conosciadas e outras novas. Entre elas unha a catro voces «Terra Chan» letra de Antón Valcárcel e música do director do coro. E unha obra moi bonita e moi galega e foi preciosamente interpretada pol-o coro. N'esta obra, na alborada de Veiga e en "Tangaraños" de Chané foi onde mais nos gustóu. En "Terra Chan" hai un pasaxe precioso que cantou admirablemente o notable tenor Gerardo Roque.

Das cordas, os tenores e os baixos son os millores. As mulleres, galantería aparte, están bastante floxiñas. Se lles ouce moi pouco e este pouco deixa bastante que desexar.

Como novidade presenta o coro "Unha muiñada" que non nos entusiasma. A escena esta ben pero resulta moi pouco movida, falta de conxunto e teatralidade. En troques o conto do vello, moi ben caracterizado por Lemus, debía ter algo mais de canto das mulleres solas ou cos homes. Algo que movera e dera mais vida á escena que se fai un pouco pesada. Emporiso convén facer moito d'esto que lle da outro aspecto aos festivais. E non hai necesidade de ser tan picante para agradar e, se se quer, facer reir. Unha das rapazas pareceunos mais que unha aldeana galega, unha pescadora do peirao.

As parellas de baile moi ben e o festival en conxunto; ben artisticamente, pouco variado como sempre o que contribúe para facer-o pesado, hínque Pena dixó unhas regueifas que lle valeron grandes aprausos.

Coidamos comenente unhas advertencias. A Cruña conta hoxe con dous coros, os dous moi bós e dende logo do millor que hai en Galicia. "Cántigas da Terra" conta no seu haber con sel-o primeiro que encomenzóu a desenrollar esta labor galeguista conquerindo afacer ao público a concurrir aos festivais cousa que fai de maneira extraordinaria pois en cada festival énchese o teatro.

Esta é unha obra pol-a que meresce os mais grandes aprausos. Mais coidamos que non debe ficar aquí a súa labor. Faise necesario evolucionar n'un senso mais moderno e mais artístico. Os festivais tal como os celebra "Cántigas" fanse grandemente pesados e monótonos. Ao noso xeito de ver debe darlles mais teatralidade, ourentándoos n'un senso mais culto.

Ese modo de presentarse en escena todos en roda e cantar un alalá despois de outro estaría moi ben para o comenzo da autuación dos coros pero agora xa hai que

lles dar outra modalidade para progresivamente ir adiantado na labor a realizar. Hai que ir pensando tamén en retirar as varas que fan un efecto desastroso. Honradamente aconsellamos a "Cántigas" que ourente a sua actuación pol-o camiño trazado por "Saudade" e non para imitalo senón para de xeito semellante tratar de superalo se facel-o pode. E outra cousa importantísima. Os coros galegos deben limitarse a realizar a labor para que foron creados sempre n'un senso marcadamente galeguista pero non facer actos, dos que nos está vedado falar, como algún que realizou "Cántigas" que nada ten que ver co-a sua misión e que ademais perxudicalle grandemente incluso facéndolle perder simpatías.

"Saudade" sale á vida con unha orientación completamente nova, artística, que nos parece perfectamente encauzada. Ademais do valor da agrupación ten ese outro que é o mais agradabre e o mais meresciente de aprauso. Según a nosa opinión "Saudade" decatouse de que os coros deben facer algo mais grande que o que viñau facendo. A nova agrupación ten a obriga de amosstrar en en toda Galicia a sua labor na seguranza de que con elo fará unha revolución nos demais coros que axiña tratarán de se superar facendo unha obra mais artística, algo como o que fixo "De Ruada" de Ourense que obrigou a evolucionar a todos. N'estas cousas canto mais adiante se vaia moito millor. A arte galega e os propios coros irán ga-gando moito. Unha cousa que nos produce desagrado e ver a algunha parte do público aturuxando e dando berros salvaxes que a nada conducen mais que a revelar

o mal gusto dos que os profiren. Nos cinco festivás de "Saudade" non ouvimos mais que ún o cal proba que dándolle ao público un espectáculo mais culto e ameno ao mesmo tempo obrígaselle a conservar un silencio maior e unha atención mais grande. Aparte de que esto quita ao espectáculo un carácter ordinario que lle da os berros de que falamos.

Queden aquí estas observacións que poderíamos ampliar pero que abundan para expoñer craramente o noso pensamento. E agora nada de rivalidades nen guerras. "Cántigas" e "Saudade" con cariño mútuo e cada ún pol-o seu lado prestándose axuda cando a precisen deben realizar unha gran labor mirando solamente a exaltación da nosa arte popular. Todos o agradeceremos, os demais coros os imitarán e a Terra, que é o que importa, sairá ganando.

L A R

Lea vostede esta importante novela quincenal
que se edita na

Imprenta MORET

Mariña, 28 baixo - A CRUÑA

A formación literaria de Eduardo Pondal e a necesidade
de unha revisión dos seus "Queixumes"

Ofrezco a Vicente Risco esta comunicación ó «Seminari-de estudos Galegos» da Universidade de Santiago feita en xuntanza de 22 de San-martiño de 1924.

Toméi de novo os versos do «sublime e vago», de aquel noso mais brandido pino xa leixado do vento, e un bafo de modernidade, un recendo de loureiro *semper virens* saído d'eles deitouse na miña i-alma.

¿Qué estrana meiguice teñen os esquivos —usando unha verba amada do poeta—, poemas de Pondal? Pra gotalos hai que afacerse á sua fereza montesia e dim-pois de isto a tentación irresistible de algo moi noso túrranos cara a iles. Hoxe, aproveitando a descuberta feita ó hachar de que falaréi mais adiante, quero abe-sullar na xuventude do grande e brigante ó fin de poder seguir o seu proceso cultural cousa que compre facer con todos-os precursores. ¿Qué leería Vicetto? ¿E Faraldo? ¿E Rosalía? ¿Qué estudiarían eles? ¿E Pondal? Encomenzaréi dicindo que o Bardo, asegún a ad-xunta partida, chámase Eduardo María González Pondal (1) e de doña Anxela Abente, veciños de Ponte-ceso, en cuia parroquia de Santo Tirso de Cospindo,

(1) Aparece matriculado en Latínidade e Retórica en 1802 en San-tiago.

chegar con oportunidade». Foille admitida a matrícula, levou *sobresaliente* e velaquí temos a chave da educación clásica do poeta. Inda entre o poeirento fato de papés conservados na Económica existen apuntes con sentenzas de filósofos gregos escritos no seu idioma.

Solicita en 24 de Maio de 1854 obter o grado de Bachiller en filosofía e recibe ese título o día 8 do San Xoán.

De novo apela á xustificación de enfermidade pra pedir ser matriculado no segundo ano de Medicina cursado do 1855 ó 56 e o médico D. Antonio Romero certifica que Pondal estivo doente de 20 de Vendima hastra o 2 de Outono de «calentura gástrica». As continuadas doenzas de Pondal na xuventude quezáis xustificuen aquel exceso de prevenzons; aquela mania de microfobia que padecéu nos derradeiros tempos é encol dos que andan volvoretexando as anécdotas.

Por istes anos debéu Pondal conocer a Aurelio Aguirre co que formou parexa no célebre día do 6 de Maio do ano seguinte do 56, en que tuvo efecto o banquete de Conxo cando Pondal estudaba segundo curso de Meiciña e contaba 21 anos, acto que nos mostra ó poeta como home de ideas nobres e de dianteira. O brindis pronunzado por Pondal, que literariamente e millor que o de Aguirre, non alcanzou con todo a sona do de éste porque as beatíficas linguas non toparon n-él principios heterodoxos como co de Aurelio socedéu.

N-este intre gozaba Pondal en Sant-lago de grande renome; «era n-aqueles días... en que diante dos seus vinte anos un exército de ilusión, espilla as suas azas de ouro. O amor a poesía, a liberdade, a gloria, todos tiñan pra él un soniso, Virxilio e o Tasso eran seus deuses. Cantas vegadas na mesma sala de diseizón en tanto que o escalpelo buscaba nas carnes mortas... o segredo da vida... lembraba seus doces versos» decíndollos a un irmán de Murguía que tiña por compañeiro. Este irmán debía ser Nicolás Martínez Murguía que aparece facendo o grado de Bachiller un día denantes que o poeta.

L A R

Apareceu xá esta publicación galega obra dos nosos irmans Leandro Carré e Anxel Casal.

Cando falamos de «Libredón» no derradeiro número expuxemos o xuício que nos merece esta crás de publicacións tan necesarias e prácticas para o desenrolo da nosa literatura e do noso idioma. E mais aínda cando se trata de algo como «Lar» que vén a ser unha das milloraciñas hasta agora publicadas. Ademais do labor interesantísimo que significa o cumprimento da misión para que foi creado, «Lar» vén a efectuar algo que xugamos de gran importancia e transcendencia. Vén a incorporar á literatura galega, en galego, mais nosa pol-o mesmo, as prestixiosas firmas de Fernández Flórez, Paco Camba, Leandro Pita Romero e algún mais. Aparte de que dos consagrados e conocidos xá no noso idioma conta con unha escollida e numerosa ringleira de colaboradores algúns dos cales enviaron xá orixinás que iran se publicando.

O porvir que agarda a «Lar» e por ende á nosa literatura non pode ser mais prometedor e satisfactorio. Que se non malogren, non o creemos, os entusiasmos dos editores e «Lar» desenrolará unha patriótica labor meresciente de todol-os aprausos e total-as axudas.

Para comenar, e comenar admirablemente, publicou unha noveliña orixinal e inédita de Fernández Flórez titulada «A miña muller». Realmente que as gabanzas e os adxetivos folgan despois de dicir «Fernández Flórez» cuio nome é d'abondo para expresar con mais elocuencia e xustexa o que nós poderíamos dicir. A súa noveliña é unha das millores que lle leímos en noveliñas cortas e vese que o admirado Wences quixo facer unha cousa dina da efemérides que señala a aparición de «Lar».

«A miña muller» é unha páxina humorística realmente admirable e formidabile, abondaria ela sola para consagrar a Flórez como un humorista elegante e fino si éste título o non tivera xá conquerido pol-a súa obra anterior da que é diña continuación a noveliña con que «Lar» saeu á luz; «Lar» con «A miña muller» constituía un éxito definitivo e rotundo.

Por se todo o dito fose pouco. Camilo Díaz, o gran pintor galego, fixo unha portada que é unha maravilla de gusto artístico e sabor galeguista. Algo propio da súa inimitable escola sempre tan orixinal e grande. Chama moito a atención e merescen calurosas gabanzas.

A nosa embora a todos e que o éxito continue en cada número que salla.

Imprenta MORET. Marina, 28 - LA CORUÑA

foi bautizado o 10 de Febreiro de 1835 (1) habendo nacido o día oito dos devanditos mes e ano. (2)

A primeira notiza que temos da súa instrución nola aporta o mesmo Pondal n-unha nota marxinal que ilustra estas estrofas sin rematar:

Meu criado e compañeiro
Da Bouza, Farruco amigo,
Paremos un ponco eiqui
Práceme o fungar dos pinos
Que cando os sinto de preto
Na alma non sei que sinto
Se he pracer ou son suidades
D'un pasado tempo antigo

A nota di: Farruco era o nome do noso don e leal criado que iba na nosa compañía cando os nosos viaxes

(1) Murguía di que foi bautizado «na vella eirexa de Almerozo».

(2) Por ter lido algunha vés en biografías feitas por amigos de Pondal que nacera o día seis de Febreiro coído intrasante dar eiqui a partida a seguir:

D. Manuel Antonio Pose, Cura Párroco de San Tirso de Cospindo y San Vicente de la Graña su anejo.

Certifico: que habiendo registrado el libro de Bautizados de la ciudad de Cospindo que tuvo principio en mil ochocientos veintiocho; al folio cincuenta y siete se halla una partida que a la letra dice así:—En la Iglesia Parroquial de San Tirso de Cospindo a diez días del mes de Febrero año de mil ochocientos treinta y cinco yo D. Ramón Rodríguez Vicario cura de ella y su unido San Vicente de la Graña, bauticé solamente y puse los santos oleos y llamé por nombre Eduardo María a un niño que nació el día ocho de este corriente mes hijo legítimo de D. Juan González Pondal y de D.ª Angela Abente su muger; vecinos del lugar del Puentecebo de esta fra. de Cospindo, nieto por derivación paterna de D. Bernardo González Pondal ahora difunto y de D.ª Josefa Froys su muger; y por derivación materna es nieto el expresado niño de D. Isidro Abente y su muger D.ª María del Rosario Chans y Mourrelle vecinos unos y otros de la Villa de Laxe. Fueron padrinos D. Eduardo Abente Cura Párroco de la parroquia de Bamiro y su anejo Santa Eulalia de Tines tío materno y D.ª Emilia González Pondal hermana del referido niño. Advertí a la madrina el espiritual Parentesco que ha contrrhido y demás obligaciones que prebiene el Ritual Romano, y no al padrino por no contemplar preciso, para que conste lo firmo al día, mes y año citados al principio de esta brttida original.—Ramón Rodríguez.

Concuerda a la letra con el original a que me refiero y para que así conste a petición del interesado doy la presente que firmo en Cospindo a diez de Septiembre de mil ochocientos cuarenta y ocho.—Manuel Antonio Pose.

a cabalo a Vilela de Nemiña, lugar do distrito de Mnu-xia, onde estudábase *gramática latina*. (1)

Deixounos Pondal os nomes de todol-os rapaces que con él iban a adprender latinga a Nemiña n-unha súa poesía. (2) Eran vintedous nenos todos da bisbarra do Bardo.

A primeira ves que aviseou Compostela Pondal foi nos anos 1847 ou 48 en que veu a examinarse das primeiras disciplinas do Bachilerato.

Quezáis a primeira casa en que pousou Pondal en esta cibdade fose a que hoxe leva o número 5 da Rúa Travesa e que no 27 da Vendima do ano 1849, en que solicita ser matriculado en segundo ano no Instituto, tiña o número 2 (3). Era entón o seu encarregado Xosé Rodríguez. Eiqui é onde encaixan as verbas de Murguía que din que «dende as monterías soedades de Puentecebo viña todol-os outonos a Sant-lago a sentarse nas aulas (4) mais agora topamos un intermedio na vida académica do poeta, intermedio quezáis cheo sómentes por doenzas corporaes e disgrazas familiares, pois en 1853, aínda ficaba matriculado en «terceiro ano de filosofía elemental» i-en 5 de Outono díse ano solicita sea admitido como alumno en *lingua grega* xa que «por hacharse na convalescencia de unha doenza que padecéu e por caecerlle o tempo a morte de unha irmán, non puido

(1) Total-as novas que aparezan n-este traballo foron tomadas dos papés que a Sociedade Económica garda do poeta xuntamentes ca súa Biblioteca, así como do expediente académico de Pondal que obra no Archivo da Universidade de Santiago amais no «libro de grados de Bachiller en Filosofía. Principia en 1844» folio 190 volto e seguintes.

(2) Páxina 53 de «Rumores de los Pinos» e 65 dos «Queixumes dos Pinos» no que apavece algo trocada.

(3) Pra a mutazón dos números e nomes das ruas santiaguesas dende o ano 1860 véxase «Nomenclator de las Calles y rotulación de edificios de la ciudad de Santiago».—Santiago.—Imp. de la Casa Hospicio.—Asilo de San Agustín.—1887.—No mes de Sanmartiño do 1877 ven Pondal a Santiago e parou aquí longa tempada no hospedeaxe de «Herrero Segade, sucesores de Grove» que ocupaba número 40 da Mámoa na numerazón que había de aquela.

(4) *Los Percursores*. Páx. 132.